

General-major
Drago NIKOLIĆ

Idejne osnove antisocijalističkih i antisamoupravnih snaga i borba protiv njih

Globalna analiza strukture antisocijalističkih i antisamoupravnih snaga i tendencija, te borba protiv njih — zahtijevaju da se, najprije, razjasne društveno-istorijski uzroci i savremeni okviri njihovog postojanja i djelovanja. Stoga je neophodno utvrditi i diferencirati njihova ideološka polazišta i nosioce akcije. Za kompleksniju spoznaju naznačenih aktuelnih aspekata značajno je imati i što jasnije predstave o osnovnim vrijednostima protiv kojih su usmjerene antisocijalističke i antisamoupravne aktivnosti, kao i o metodama i sredstvima kojima se te aktivnosti ostvaruju.

Metodološki pristup takvoj analizi proističe iz bogatog marksističkog ideološkog i političkog fonda SKJ i, naročito, iz prakse borbe za socijalističku izgradnju našeg društva. U tom pogledu od naročitog značaja su Program SKJ i drugi dokumenti,¹ posebno materijali jedanaestog kongresa SKJ.

Društveno-istorijski okviri djelovanja antisocijalističkih snaga

Čitava istorija našeg unutrašnjeg razvitka zasnovanog na socijalističkim i samoupravnim osnovama, kao i istorija odnosa nove Jugoslavije sa drugim državama, naročito sa najvećim državama svijeta, pokazuje da je razvoj našeg društva praćen stalnim sukobljavanjem sa protivnicima raznih vrsta. Unutrašnji neprijatelji su,

¹ Pored dokumenata kongresa SKJ veoma su značajni i dokumenti rukovodećih organa SKJ, kao što su: Zaključci 21. sjednice Predsjedništva CK SKJ, Pismo druga Tita i Izvršnog biroa i više drugih javnih istupanja druga Tita, Zaključci 13. i 14. sjednice Predsjedništva CK SKJ i studija druga Kardelja »Pravci razvoja političkog sistema socijalističkog samoupravljanja«, koja je prihvaćena na 30. sjednici CK SKJ kao jedna od osnova aktivnosti SKJ u pripremama za XI kongres.

u saradnji sa snagama koje djeluju spolja, osloncem na njih i u njihovoj službi, manje-više neprekidno i na razne načine pokušavali da onemoguće, ili bar da što više ometaju progresivno kretanje našeg društva. Na međunarodnom planu često smo se sukobljavali sa sebičnim interesima pojedinih stranih sila koje su ponekad izražavani i u formi veoma grubih nasrtaja na našu nezavisnost i na naš teritorijalni integritet. Poslije oštrijih konfrontacija, u kojima su se uvijek ispoljavale velika snaga i vitalnost našeg društva, dolazilo je i do malaksavanja unutrašnjih i spoljnih pritisaka, ali djelovanje neprijatelja protiv naše zajednice nikad nije prestajalo; poslije poraza jednih, javljali su se drugi protivnici i nove metode.

Nova Jugoslavija stvorena je revolucionarnom borbom radničke klase i drugih radnih ljudi, svih njenih naroda i narodnosti, koji su narodnooslobodilačkim pokretom u okvirima antifašističkog rata izvojevali oslobođenje zemlje od okupatora i, istovremeno, srušili vlast buržoazije i njenih saveznika, postavivši temelje daljeg razvitka zemlje kao socijalističke zajednice. Snage koje su nosile progresivni razvoj Jugoslavije u tom periodu, okupljene u Narodnooslobodilačkom frontu i KPJ kao njegovom rukovodećem jezgru, imale su protiv sebe: (1) strane okupatore — njemačke, italijanske, bugarske i mađarske i (2) njihove domaće saradnike — u koje su se odmah po okupaciji svrstali oni djelovi buržoazije koji su dolazak okupatora doživjeli kao »oslobođenje«, a malo zatim i ostali djelovi reakcionarnih buržoaskih snaga, koji su saradnju s okupatorom prihvatili da bi se uz njegovu pomoć i osloncem na njega obračunali sa narodnooslobodilačkim pokretom na čelu sa KPJ i nakon završetka rata ponovno uspostavili predratno državno i društveno uređenje.

Treba podsjetiti da su i vladajući krugovi nekih zapadnih zemalja antihitlerovske koalicije, rukovođeni posebnim interesima za područje i društveno-ekonomsku strukturu bivše Jugoslavije, ne samo gledali sa simpatijama na nastojanja domaće reakcije da se onemogući razvoj narodnooslobodilačkog pokreta, već su im — naročito u prvoj polovini rata — pružali i aktivnu političku i materijalnu podršku (prije svega četnicima, odnosno kralju i izbjegličkoj vladi). Narodnooslobodilački pokret, u stvari, bio je sve šire prihvaćan i priznavan u mjeri u kojoj je narastala njegova realna vojna i politička moć, a opadale snaga i uticaj reakcije. Istovremeno, i određeni krugovi u inostranstvu neprekidno su nastojali da raznovrsnim pritiscima na narodnooslobodilački pokret u Jugoslaviji sačuvaju sve što se objektivno moglo sačuvati u pozicijama reakcionarnih snaga.

U trenutku pobjede narodnooslobodilačkog pokreta, neke kapitalističke zemlje prihvatile su razbijene ostatke okupatorskih saradnika iz Jugoslavije i dale im političko utočište. Zapravo, reakcionarni inostrani krugovi već tada su računali da će bivše okupatorove saradnike moći koristiti za ometanje razvitka Jugoslavije na socijalističkim osnovama. To su, manje-više, kroz čitav poslijeratni period i činili na razne načine i različitim intenzitetom, povezujući njihovo djelovanje sa djelovanjem reakcije u zemlji.

Poznato je da je borba radničke klase i narodnih masa na čelu sa SKJ nailazila i na određene teškoće i smetnje koje su svojevremeno stvarali staljinističko državno-partijsko rukovodstvo i sam Staljin. U osnovi tih pojava ležalo je, prije svega, Staljinovo nastojanje da se od samog početka stvaranja nove Jugoslavije, pod plaštom socijalističkog internacionalizma,² ograniči samostalnost KPJ kao rukovodeće snage narodnooslobodilačkog pokreta, i da se razvoj u Jugoslaviji diktira spolja, prema potrebama njegove velikodržavne i hegemonističke politike.

Čitav poslijeratni razvoj Jugoslavije protekao je u naporima radničke klase i ostalih radnih slojeva da se prevaziđu teška naslijeđa iz predratnog perioda i da se na tekovinama narodnooslobodilačke borbe i socijalističke revolucije ostvare što veći rezultati u privrednoj, društvenoj, kulturno-prosvjetnoj, socijalno-zdravstvenoj i ostalim sferama rada i života našeg društva i da se afirmiše samostalna i progresivna uloga Jugoslavije u međunarodnim odnosima i međunarodnom radničkom i drugim progresivnim pokretima.

U prvim poslijeratnim godinama takvi naponi naših radnih ljudi nailazili su na žestok otpor svrgnute buržoazije i reakcije, koji su u revoluciji izgubili privilegovane društvene pozicije. Reakcionarni zapadnokapitalistički krugovi su u sprezi i sinhronizovano sa domaćom reakcijom preduzimali razne vrste pritisaka. To je davalo nove podsticaje neprijateljskoj aktivnosti reakcionarnih snaga u zemlji.

Uspjesi ostvareni u konsolidaciji naših unutrašnjih prilika, jačanje vodeće uloge radničke klase, bratstva i jedinstva i ravnopravnosti svih naših naroda i narodnosti, i sve veća afirmacija nove Jugoslavije u međunarodnim odnosima i, uporedo s tim, odlučujući porazi unutrašnje reakcije, stvarali su pogodne uslove za sređivanje odnosa sa zemljama Zapada. Međutim, sve do danas su se održali pokušaji destruktivnog, antisocijalističkog, prokapitalističkog djelovanja, bilo akcijama spolja — idejno-propagandnim sredstvima,

² Šire o tome vidjeti u članku pukovnika dr B. Nikolovskog: »O izvorima i oblicima deformacija socijalističkog internacionalizma«, Zbornik radova VVPŠ JNA, 9/76, st. 175—195.

subverzivnim i obavještajnim radom i sl., bilo unutar zemlje — preko ostataka klasnog neprijatelja, podsticanjem opozicione građanske i malograđanske ideologije i svijesti i sl. Cilj takvog djelovanja ostao je isti: na unutrašnjem planu — uticati da se razvoj u Jugoslaviji skrene ka uspostavljanju tzv. slobodnih privatnosopstveničkih odnosa i pluralističkog (višepartijskog) političkog sistema, sličnog kapitalističkim društvima; a na spoljnopolitičkom planu — Jugoslaviju što više vezivati za Zapad i činiti je zavisnom od njega. Oblici i metodi takvog djelovanja, premda ponekad grubi, postali su mnogo suptilniji i perfidniji, uz nastojanje da se prošire oslonci uticaja u svim društvenim sredinama, iako kalkulacije s ostacima razvlašćenih klasa i političkom emigracijom nikada nijesu bile odbacene.

Naše odnose sa SSSR-om, i pored materijalne pomoći koja nam je pružena u obnovi zemlje, na početku ovog perioda karakterisalo je nastojanje tadašnjeg državnog i partijskog rukovodstva da ograniči našu samostalnost, vršenjem uticaja na pravce našeg unutrašnjeg razvoja i na zauzimanje stavova o spoljnopolitičkim pitanjima, sve u formi »savezništva«, ali takvog koje obezbjeđuje »rukovodeću ulogu SSSR-a i SKP(b)« u socijalističkom svijetu, shvaćenom i tumačenom sa njihove strane kao »socijalistički lager«. Otpor koji smo pružili takvim namjerama i napor da se odnosi između socijalističkih zemalja izgrađuju na osnovama pune nezavisnosti, samostalnosti, ravnopravnosti i nemiješanja u unutrašnje poslove, izazvali su žestoku reakciju Staljinovog rukovodstva, čiji su najgrublji izraz bile Rezolucije Informbiroa (IB) i eskaliranje pritisaka na KPJ i na našu zemlju od 1948. do 1953. godine.

Nepomirljivost reakcionarnih imperijalističkih i hegemonističkih snaga sa politikom i društvenom stvarnošću Jugoslavije — glavni izvor motiva za neprijateljsko djelovanje

U svijetu je uvijek postojalo nadmetanje velikih sila za prevlast u svjetskim okvirima. Sa tog stanovišta, geostrategijski položaj naše zemlje uvijek je bio posebno značajan, a danas je to potencirano razvojem događaja na Bliskom istoku i Sredozemlju.

Cjelokupan razvoj odnosa u svijetu, djelovanje miroljubivih snaga i, posebno nuklearna ravnoteža, doprinijeli su smanjivanju zategnutosti među supersilama, i doveli su do detanta. Koliko god u tome vidjeli doprinos izbjegavanju svjetske nuklearne katastrofe,

ne smijemo zaboraviti da su u pregovorima između supersila, izvan OUN i bez kontrole svjetskog javnog mnjenja, uvijek široko otvorena vrata njihovim nagodbama na račun trećih, u prvom redu manjih ili manje moćnih država, jer se isključuje mogućnost tih država da neposredno utiču na takve razgovore i dogovore.

Drug Tito često na to upozorava i ističe da je potrebno »da nesvrstane zemlje budno prate da se, možda, ne bi dogodilo da razni pregovori, sastanci itd. budu na račun trećih zemalja. Moramo znati šta se radi« ... »u vrijeme sporazumijevanja velikih sila donekle se povećava opasnost da će reakcionarne snage pokušati da mijenjaju odnos snaga u svoju korist, putem pritisaka na druge narode, podsticanjem terorizma, intervencijama i lokalnim ratovima«.³

U današnje vrijeme, kada u svijetu postoji više kriznih žarišta, neuralgičnih tačaka i problema koje države uzimaju kao međusobno sporne, povećana je opasnost od pribjegavanja lokalnim ratovima. Sve to otvara i širi prostor za primjenu raznih varijanti tzv. strategije posrednog nastupanja i metoda specijalnog rata. To nam, svakako, nalaže potrebu pojačane budnosti i spremnosti za sprečavanje svih oblika agresivnih nasrta, utoliko prije što tzv. vojni faktor postaje sve snažnija poluga u ostvarivanju političkih ciljeva — »bilo direktnim angažovanjem u ratovima i intervencijama, bilo kao elemenat političkog pritiska prijetnjom upotrebe sile«.⁴

Kod mnogih naroda i država neprekidno narastaju i dobijaju svoj konkretni izraz težnje za aktivnom nezavisnošću, iz kojih se rađaju sve snažniji otpori imperijalističkoj, blokovskoj i hegemonističkoj politici. Na tim osnovama izrastao je veliki svjetski pokret nesvrstanih. Narušavanje kohezije blokova i otpori politici koja se vodi sa pozicije sile danas su očigledne činjenice i proces koji se, uprkos grčevitim otporima, ne može spriječiti. Konačno, takav proces odgovara zakonitostima društvenog razvitka, a mnogi indikatori ukazuju da ni velike sile, kao, uostalom, i ostali razvijeni svijet, nisu imune od kretanja koja su prožeta postojanjem određenih unutrašnjih kriza i nagovještajima društvenih promjena. Unutrašnje stanje u pojedinim zemljama odražava se i na njihovo ponašanje na spoljnom planu.

Kad je riječ o neprijateljskim aktivnostima protiv naše zemlje, glavne motive za takvo djelovanje treba tražiti, prije svega, u su-

³ Tito, Vojna djela, knj. V, izd. VIZ, Beograd 1977, str. 107 i 111).

⁴ Analize o opterećenosti savremenog svijeta dubokim protivrječnostima, o karakteristikama međunarodne situacije i o djelovanju vojnog činioca, vidjeti u izlaganjima generala armije N. Ljubičića: u Saveznoj skupštini (»Narodna armija« 29. XII. 1977); na X susretu samoupravljača u Kragujevcu (»Narodna armija« 16. II. 1978); na XI kongresu SKJ (Narodna armija 29. VI 1978).

protstavljanju imperijalističkih i hegemonističkih interesa karakteru naše društvene stvarnosti i našem kursu razvijanja socijalističkog samoupravljanja, te u opiranju našoj dosljednosti politici nesvrstavanja i svim aktivnostima koje odgovaraju takvom pogledu na međunarodne odnose u savremenom svijetu.

Nezavisna i nesvrstana pozicija Jugoslavije, njen otpor svakoj imperijalističkoj, blokovskoj i hegemonističkoj politici i njen doprinos saradnji i akcijama nesvrstanih — izražavaju naše najdublje socijalne, klasne i nacionalne interese, ali su ujedno i značajan povod za primjenu raznovrsnih oblika pritiska da se Jugoslavija prinudi na izmijenu takve svoje pozicije. Konstantna karakteristika spoljne politike pojedinih velikih sila ogleda se u nastojanju da drugim zemljama ograničavaju suverenitet i samostalnost. Otuda neprekidni pokušaji da se i Jugoslavija kao suverena i nezavisna zemlja i jedna od najaktivnijih zemalja nesvrstanog svijeta ograniči u akciji, ako ne i onemogućí kao samostalan faktor u međunarodnoj politici, da se što je moguće više oteža njeno djelovanje u međunarodnoj zajednici, da se kompromituje snaga njenog primjera i da se druge zemlje i narodi što više izoluju od mogućnosti njenog uticaja. To je naročito uočljivo uoči značajnih međunarodnih skupova i akcija nesvrstanih zemalja.⁵

Blokovskim pretenzijama da proširuju zone uticaja, svakako, ne odgovara svestrana povezanost Jugoslavije sa mnogim zemljama i njen ugled u svijetu, posebno među nesvrstanimima. Međutim, za jačanje položaja naše zemlje značajno je da i dalje bude veoma aktivna na međunarodnom planu, da se i dalje odlučno bori za mir i nezavisnost naroda i suverenitet zemalja, da na tim osnovama gradi dobre odnose sa svim zemljama, bez obzira na njihovo društveno uređenje. To će znatno slabiti moguće negativne efekte imperijalističke i hegemonističke politike pojedinih sila i začati međunarodne pozicije naše zemlje, jer politika nesvrstavanja i aktivne miroljubive koegzistencije predstavlja osnovu za sve veće zajedničko angažovanje malih i srednjih zemalja u svjetskim zbivanjima, a potreba i prostor za takvo angažovanje stalno se proširuju. Napori Jugoslavije u tom pravcu udružuju se sa nastojanjima mnogih drugih država, naroda, radničkih, oslobodilačkih i ostalih naprednih pokreta — za progresivno mijenjanje svijeta, uspostavljanje i primjenu demokratskih načela u međunarodnim odnosima. Upravo u tome je velika snaga naše pozicije u savremenom svijetu.

⁵ To se ponovilo i povodom posljednjeg skupa šefova država ili vlada nesvrstanih zemalja održanog u Kolombu.

Takva politika naše zemlje u međunarodnim odnosima dosljedno izražava karakter društvenog bića naše socijalističke samoupravne zajednice ravnopravnih naroda i narodnosti.

Međutim, jugoslovenski primjer djeluje i sam po sebi. Otuda se kod onih koji u socijalističkom samoupravnom društvenom uređenju vide određene opasnosti za sopstvene pozicije, rađaju nastojanja i pokušaji da se omete razvitak jugoslovenskog socijalističkog samoupravnog društva i da se ono kompromituje u očima naših građana i naprednih pokreta i ljudi u svijetu. Pri tome se obilato eksploatišu objektivne teškoće i subjektivne slabosti i greške, o kojima, inače, u našoj zemlji sasvim otvoreno govorimo i pišemo, Primjera radi, i u uvodnom dijelu izvještaja za Jedanaesti kongres SKJ ističe se: »Krajem prošle i početkom ove decenije javile su se tendencije ka kontrarevoluciji, pre svega, u obliku nacionalizma, separatističke i hegemonističko-unitarističke varijante, i pokušaja političkog organizovanja na njihovoj osnovi. Međutim, one nisu imale širu socijalnu podlogu, jer je socijalističko samoupravljanje pustilo korene u sve oblasti našeg društvenog života i postalo dominantno opredeljenje naše radničke klase, svih naših naroda i narodnosti. Osim toga, relativno uski delovi Saveza komunista bili su obuhvaćeni tim regresivnim tendencijama, ogromna većina njegovog članstva snažno se suprotstavljala njihovom jačanju.

Istovremeno, to je bio period slabljenja pozicije i uloge Saveza komunista kao organizacije radničke klase, njegove predodređenosti tehnobirokratskim centrima moći, osipanja dela članstva iz njegovih redova, pre svega radnika, odvajanja političke i idejne uloge Saveza komunista i njegovog organizaciono-političkog labavljenja. Ojačali su pokušaji legalizovanja frakcionaškog delovanja i napada na demokratski centralizam. Oni su se provlačili sve do stavova o potrebi federalizma u Partiji i stvaranja političkog pluralizma građanskog tipa.

U svetlosti takvih okolnosti, može se sagledati značaj inicijative druga Tita i borbe revolucionarnog jezgra u Savezu komunista da se preseče razvoj regresivnih tendencija u društvenom razvitku, odlučno odbrane bitne tekovine socijalističkog preobražaja i otvore mogućnosti njegovog produbljivanja na osnovi udruženog rada.«⁶

Naše društvo se bori s određenim teškoćama, kojima je pravi i glavni korijen u još uvijek nedovoljnoj razvijenosti materijalno-proizvodnih snaga, iako su do sada u tome ostvareni impozantni rezultati.

⁶ Tri decenije borbe jugoslovenskih komunista za socijalni preobražaj društva i nove odnose u svetu, »Narodna armija«, 24. IV 1978, strana 45.

U pomenutom dokumentu za XI kongres SKJ se ističe da je period poslijeratnog ekonomskog razvitka Jugoslavije obilježen izuzetnim naporima u razvoju materijalno-proizvodnih snaga zemlje, u izmjeni njene socijalno-ekonomske strukture i jačanju socijalističkih samoupravnih odnosa. Ti napori, koliko su karakteristični po ostvarenim rezultatima, isto toliko zaslužuju i posebnu pažnju, s obzirom na uslove i okolnosti u kojima je tekao taj proces. Pored borbe protiv naslijeđene zaostalosti (nizak stepen razvitka proizvodnih snaga, nepovoljna struktura proizvodnje i disproporcionalnost razvitka, znaćna razaranja u toku drugog svjetskog rata), pred našu zemlju su se postavljali i mnogi drugi problemi. Ako se pri tome ima u vidu da je naša zemlja bila upućena, u najvećoj mjeri, na sopstvene snage i izvore, tek onda se može sagledati sav značaj i veličina prijednog puta i ostvarenih rezultata.

»Jugoslavija je do rata spadala u najnerazvijenije zemlje Evrope, uz izrazitu regionalnu neujednačenost i velike socijalne razlike. Ona se nalazila u grupi zemalja sa najnižom stopom rasta društvenog proizvoda (oko 2 odsto). U posleratnom razdoblju (1948—1977) ukupni društveni proizvod povećan je 5,9 puta, odnosno 4,3 puta po stanovniku.

S prosečnom stopom rasta društvenog proizvoda od 6,1 odsto, odnosno 5,0 po stanovniku (cene iz 1972), nalazila se na listi zemalja sa najbržim razvitkom. Ekonomska snaga Jugoslavije je nekoliko puta veća od predratne, a društveni proizvod po stanovniku povećan sa oko 260 u 1948. na oko 1.360 dolara (1975)... Sužen je raspon u razvijenosti između naše zemlje i razvijenih zemalja.⁷ Početkom pedesetih godina, nacionalni dohodak po stanovniku iznosio je oko polovine tadašnjeg svetskog proseka, a danas je oko 20 odsto veći.

Industrijalizacija zemlje bila je u središtu pažnje u celom posleratnom razdoblju. Industrija je zauzela vodeće mesto u privredi i doprinela razvoju drugih oblasti i infrastrukture. Sa prosečnom godišnjom stopom rasta od 9,5 odsto (1948—1977), industrijska proizvodnja bila je 1977. skoro četrnaest puta veća nego 1947. godine.

⁷ U 1939. godini bruto nacionalni produkt (GNP) Jugoslavije po stanovniku (oko 112 dolara) bio je 6,2 puta manji od tadašnjeg bruto nacionalnog produkta po stanovniku SAD. U 1952. godini taj odnos je bio 1 : 10,5, 1959—1 : 6, u 1965—1966—1 : 5,1 i 1970. godine 1 : 4,4. Gledan u celini, položaj Jugoslavije primetno je poboljšan i u odnosu prema evropskim socijalističkim zemljama. Relativni odnos jugoslovenskog društvenog proizvoda po stanovniku prema proseku za istočnoevropske socijalističke zemlje povećao se za oko 46 odsto u 1952. godini na preko 60 odsto u 1970. godini (»Konceptija dugoročnog razvoja Jugoslavije do 1985«, konzorcijum ekonomskih instituta, novembra 1974).

Učešće industrije u strukturi privrede (cene 1972) povećano je sa 18 odsto (1947) na 37 odsto (1976), a učešće poljoprivredne proizvodnje smanjeno na 16 odsto. Industrija je sada u mogućnosti da za manje od mesec dana proizvede onu količinu robe koju je proizvela u toku cele 1947. godine. Bitno je izmenjena i njena struktura i obogaćen asortiman.⁸

Postignuti rezultati su, zaista, impresivni, ali, očigledno, u tom razvoju nijesmo bili imuni ni od subjektivnih slabosti. Uprkos tome, činjenica je da naša društvena zajednica nikada ranije nije bila jača, jedinstvenija, razvijenija i spremnija da se odupre raznim nasrtajima spolja nego što je to danas. Do takvog zaključka lako može doći svako kome su poznate istorijske činjenice o našem položaju u periodu neposredno poslije rata ili poslije 1948. godine. Snaga i čvrstina našeg društva iskazivana je i u tome što smo uvijek bili u stanju da jasno i javno razvijamo diskusije — ne samo o zadacima, već i o problemima i slabostima, da o tome raspravljamo — ne samo u samoupravnim tijelima, u Savezu komunista i društveno-političkim organizacijama, već i kroz štampu i druga sredstva masovnih komunikacija.

Uvijek ističemo potrebu da stalno treba ulagati napore da radni ljudi i građani pravilno shvate unutrašnje protivrječnosti, spoljašnje pritiske, objektivne i subjektivne teškoće u kojima se razvija naše demokratsko socijalističko samoupravno društvo. Neophodno je da se shvata i prihvata da pravi izlaz iz teškoća i protivrječnosti nije u nametanju rješenja silom državnog aparata (što je svojstveno birokratskom etatizmu), niti u stihijnom samotoku (što propovijedaju liberali), već u demokratskom dogovaranju i samoupravnom odlučivanju o načinu razrješavanja društvenih problema, jer samo takav put vodi stvarnom jačanju naše socijalističke samoupravne zajednice.⁹

Ideološka polazišta i društveni nosioci antisocijalističkih i antisamoupravnih tendencija

Stvarnost je nebrojeno puta pokazala da se u ulozi protivnika politike SKJ i SFRJ na istom, zajedničkom frontu, nalaze svi oni koji su nezadovoljni našim socijalističkim samoupravnim društvom i našom nezavisnom, nesvrstanom politikom u međunarodnim odno-

⁸ Isto, strana 8—9.

⁹ O tome u studiji E. Kardelja »Pravci razvoja političkog sistema socijalističkog samoupravljanja«, vidjeti odjeljak: Demokratski pluralizam samoupravnih interesa — novi oblik demokratskog političkog sistema.

simu. Tako se oni i u praksi ponašaju, tj. povezuju se i sarađuju. Do toga dolazi bez obzira što im polazne ideološke pozicije i krajnji politički ciljevi mogu biti različiti. Jedni se, na primjer, inspirišu nekim od oblika kapitalističkog društva, a drugi su skloni etatističko-birokratskom organizovanju socijalističkog društva. Na dva navedena krajnja pola mogu se, prema konačnim efektima, svesti sve antisocijalističke i antisamoupravne tendencije, premda se neke od njih nastoje prikazivati kao nezavisne, originalno-demokratske, radikalno-socijalističke i sl.

Buržoaska ideologija još nalazi u našem društvu određeni, premda ne veliki prostor, iako su buržoazija i njeni saveznici potučeni zajedno sa okupatorima u NOR-u, a mjerama konfiskacije i nacionalizacije likvidirana je i njihova društveno-ekonomska moć. Ekonomsko-politička struktura našeg društva ne omogućava obnavljanje buržoaske klase i velikoposjedničkog sloja. Međutim, u svijesti ljudi i u izvjesnim oblicima društvenih odnosa, još ima ostataka buržoaske ideologije, psihologije i morala. Oni se odražavaju i reprodukuju ne toliko snagom ostataka buržoaske klase, koliko snagom djelovanja inercije i stihije i pothranjivanjem preko uticaja iz inostranstva. Sitnosopstvenički mentalitet reprodukuje se u izvjesnoj mjeri i kroz privatnosopstveničke odnose na sektoru poljoprivrede i zanatstva, kroz ostatke kapitalisanja u trgovini, u raznim zloupotrebama tržišnih zakona i tržišnog mehanizma, kroz razne slabosti u sistemu raspodjele, koje omogućavaju neopravdano sticanje materijalnih privilegija i dobara i sl. Sve to omogućava da ostaci buržoazije i drugih eksploatorskih slojeva i nosioci njihovog mentaliteta još djeluju u pravcu podsticanja protivvrječnosti i sukoba u razvitku našeg društva i deformisanja socijalističkih samoupravnih odnosa.

Prisustvo ostataka prošlosti, pritisak sitnosopstveničkog i potrošačkog mentaliteta, što se u različitim oblicima može zapaziti manje-više u svim sredinama, kao i nedovoljna razvijenost proizvodnih snaga, unose u društveno-ekonomsku strukturu elemente društvenog parazitizma. Nerad, život na tuđ račun, štetna aktivnost radi sticanja lične koristi, špekulacije itd. — to su ne samo negativne antisocijalističke pojave, već i faktori koji, kao što je rečeno u Programu SKJ, podržavaju sve ono što je zastarjelo i što vuče nazad.¹⁰

Analizirajući uzroke takvih pojava u društvu u već citiranom partijskom dokumentu se, pored ostalog, kaže:

»Kapital-odnos javio se kao tendencija u drugoj polovini šezdesetih godina i bio je izraz odvajanja viška rada od radničke klase,

¹⁰ Vidjeti: Program SKJ, Sedmi kongres SKJ, izd. Kultura, Beograd, 1958, str. 322—323 (latinica).

njegovog konstituisanja kao viška vrednosti i suprotstavljanja radnicima kao sredstva koja cirkulišu, troše se i gomilaju bez ikakvog uticaja onih koji su ih stvorili, pa ni radničke klase kao celine.

Ova tendencija je jačala u meri u kojoj su u bankama, osiguravajućim zavodima i spoljnotrgovinskim preduzećima jačale tendencije ka samooplođivanju od proizvođača otuđenog viška rada po logici samooplođivanja kapitala.

U vezi s tim javile su se i tendencije odvajanja dela rukovodećeg kadra u privredi od radničke klase, njegovo povezivanje sa rukovodećim kadrovima u finansijskim institucijama i sa delovima pojedinih političkih rukovodstava, suprotstavljanje takve tehno-birokratske grupacije radničkoj klasi, njenim neposrednim i istorijskim interesima. Ta grupacija je najpre podržavala ekonomski razvoj u pravcu kapital-odnosa. U meri u kojoj se kapital-odnos uspostavljao, on je tu grupaciju počeo da reprodukuje i jača dajući joj sve izrazitiju antiradničku i građansku socijalno-klasnu fizionomiju. Tu se na delu pokazalo kako se u socijalizmu mogu stvarati socijalne grupacije suprotstavljene radničkoj klasi. Sve ovo je u krajnjoj liniji išlo na ruku i jačanju etatističko-birokratskih odnosa.

Drug Tito je prvi oštro kritikovao ovu pojavu u jesen 1969. godine u referatu prilikom izbora za počasnog člana Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine.

Krajem šezdesetih godina dolazi i do jačanja nacionalističkih pojava i tendencija. Još jednom se pokazalo da skretanje s kursa socijalističkog samoupravljanja, napuštanje jasne revolucionarne-klasne orijentacije, ili u pravcu klasičnog etatizma i birokratije ili u pravcu kapital-odnosa i tehnokratije, u našim višenacionalnim uslovima uvek nužno dovodi do nacionalizma, bilo u hegemonističkom bilo u separatističkom vidu.

Ove antisocijalističke tendencije bile su, pre svega, usmerene protiv avangardne uloge Saveza komunista Jugoslavije i njegove revolucionarne ideologije. One su razvijale svoje ideološke koncepte: liberalizam, tehno-menadžersku i nacionalističku ideologiju.

Prvo suzbijanje tih tendencija učinjeno je donošenjem ustavnih amandmana 1971. godine (mada je još na Drugom kongresu samoupravljača data orijentacija koja će dovesti do ustavnih amandmana). Odlučan udarac zadat im je 21. sednicom Predsedništva Saveza komunista Jugoslavije, Pismom druga Tita i Izvršnog biroa i razgovorom druga Tita sa rukovodiocima Saveza komunista Srbije. U toku naredne tri godine one su zaustavljene, upravo bitno potisnute. U tome je prvorazrednu ulogu odigrao drug Tito. U svakoj pri-

lici je naglašavao da pre svega od komunista, od Saveza komunista Jugoslaije, zavisi revolucionarni socijalistički razvitak. Na Dese-
tom kongresu Saveza komunista Jugoslavije drug Tito je naglasio:
da ... dalji uspjesi u izvršavanju zadataka u sadašnjoj etapi našeg
razvitka zavise od sposobnosti Saveza komunista da ostvaruje svoju
vodeću ulogu i jača idejno-političko i akciono jedinstvo, da razvija
stvaralački rad svojih članova i organizacija gdje god se vodi borba
za afirmaciju socijalističkogl samoupravljanja.

Najznačajniji rezultati ove ofanzive Saveza komunista usmerene
na radikalizaciju revolucionarno-klasnih osnova našeg socijalizma,
na dalji razvoj socijalističkog samoupravljanja bili su novi Ustav,
Zakon o udruženom radu u koncept političkog sistema socijalistič-
kog samoupravljanja. Time su otvorene nove revolucionarne moguć-
nosti, otpočela je nova etapa u razvoju samoupravljanja. Međutim,
već prvi koraci u njihovom ostvarivanju potvrdili su osnovno isku-
stvo proteklih dvadeset pet godina — da dalji razvoj bitno zavisi od
borbe, organizovanosti i svesti revolucionarnih snaga, prvenstveno
radničke klase i njene avangarde, da bez delovanja Saveza komuni-
sta i svih organizovanih subjektivnih snaga nema socijalističkog sa-
moupravljanja». ¹¹

Takva situacija je nalagala da se Savez komunista odlučno bori
i suprotstavlja svakom pokušaju političke afirmacije buržoaske ide-
ologije i ostataka eksploatatorskih klasa. Istovremeno, daljim razvi-
janjem naše ekonomske baze i demokratizma u socijalističkim samo-
upravnim političkim i ekonomskim odnosima, sve više se sužava
prostor za nastajanje tendencija i pojava za koje se mogu vezivati
ostaci stare buržoaske svijesti.

U navedenom kontekstu, određeni uticaj ima i djelovanje ne-
kih vjerskih organizacija. U želji da povrate nešto od izgubljenih
pozicija, najreakcionarniji krugovi pojedinih vjerskih zajednica stal-
no su pokušavali, a neki to i sada čine, da ometaju razvitak našeg
društva. Pri tome, uz sredstva religioznog uticaja, prelaze i na teren
političkih akcija, služeći se osloncem na poražene unutrašnje reak-
cionarne snage i podrškom iz inostranstva.

Dogmatsko birokratsko-etatističko gledanje na organizaciju so-
cijalističkog društva, takođe je pojava antisocijalističkog karaktera ¹².

¹¹ Tri decenije borbe jugoslovenskih komunista za socijalistički preobražaj
društva i novi odnosi u svetu, Narodna armija, Beograd, 1978, strana 19—20.

¹² O tome vidjeti radove: kap. korvete mr. R. Jovadžića »Birokrati-
zam — teorijsko određenje i pojavi oblici« i potpukovnika mr. M. Gvera
»Društvena suština i klasni smisao tehnokratizma«, Zbornik radova VVPS
JNA, br. 9/76, str. 129—174.

U pokušaju da nam se nametne kao »jedini pravi socijalistički model«, uz izrazit oslonac na podršku spolja, to gledanje, kao izraz određenih političkih opredjeljenja, sliva se s akcijama ostalih antisamoupravnih i antisocijalističkih snaga.

Poklonici toga modela organizacije društva naročito su glasni kada dolazi do razvojnih poteškoća, dilema pa i kriznih situacija u našoj privredi ili u političkim odnosima. U takvim situacijama, umjesto samoupravno-demokratskih metoda razrješavanja postojećih i realno neizbježnih suprotnosti, preporučuju se etatistička rješenja, povratak na metode »čvrste ruke«, tj. nametanje rješenja isključivim osloncem na silu državne vlasti, i tako se, objektivno, suprotstavljaju kursu SKJ u daljem razvoju socijalizma na osnovama samoupravljanja.

Karakteristično je, a to se moglo vidjeti u nizu primjera iz života naše društvene zajednice, da je pozicija birokrata-etatista u mnogo čemu istovjetna s pozicijom informbirovaca-staljinista. To je i prirodno, jer staljinizam je, u suštini, ekstremna politička varijanta birokratskog etatizma, a informbirovština je nastala pod okriljem staljinizma. U svakom slučaju, dosljedno razvijena dogmatska koncepcija etatizma — ma koliko ona bila »prilagođavana« jugoslovenskim uslovima i »modernizovana« prihvatanjem tehnokratskih produkata savremene naučno-tehnološke revolucije — nužno se, po društvenoj suštini, poistovjećuje sa konceptom staljinizma.

Korijene pojedinim procesima moramo tražiti u našem razvoju. Zbog toga se u dokumentima SKJ kaže da je sredinom 60-ih i početkom 70-ih godina došlo do stagnacije i elementa krize u razvoju našeg političkog sistema. »Pre svega, bili su sazreli uslovi da se ide ka dubljim promenama u sistemu proširene reprodukcije i podružtvljanju svih funkcija vlasti i upravljanja, a birokratsko-tehnokratske snage, zahvaljujući svojim pozicijama u ekonomsko-političkom sistemu, tome su se oštro suprotstavljale. U istom periodu, i zbog istih uzroka, počeo je da slabi uticaj organa radničkog samoupravljanja, što se izrazilo i u sastavu, sadržaju i načinu rada ključnih državno-političkih organa i institucija«. ¹³

Borba za socijalistički samoupravni razvitak je glavni oblik protiv dogmatsko-birokratske koncepcije i ona se intenzivno vodi već tridesetak godina. Uspjesi u toj borbi su ogromni. Međutim, bilo bi rizično potcijeniti mogućnosti reprodukovanja birokratsko-tehnokratske koncepcije, jer se neprekidno pothranjuje: iz još uvijek nedovoljno razvijene materijalne baze našeg društva i političkih i ekonomskih teškoća koje se na toj osnovi neprekidno javljaju, čas u je-

¹³ Tri decenije ... strana 23.

dnom čas u drugom vidu; iz zaostale svijesti koja se s tih osnova reflektuje; iz međunarodne konstelacije snaga, odnosa i tendencija u savremenom svijetu (blokovska polarizacija, interesne sfere i sl.). Treba dodati da je upravo danas takva ideologija zajednička platforma oko koje se, u suprotstavljanju samoupravnom socijalističkom razvoju u Jugoslaviji, okupljaju raznorodne snage — od informbirovskog, preko rankovićevskog, tehnobirokratskog i ultraradikalističkog, do nacionalističko-šovinističkog opredjeljenja. Idejna borba SKJ protiv ove koncepcije je neizbježna i značajna, jer će, kao i do sada, pokušati da pronađe uporišta i snage koje se oko nje okupljaju.

Pored navedenih koncepcija, radi cjelovitosti analize ovih problema, pomenućemo i druge antisocijalističke i antisamoupravne tendencije. Naime, zastupanjem *liberalističkih i anarholiberalističkih* koncepcija u političkim odnosima i u shvatanju demokratije¹⁴ vrši se, u stvari, infiltracija ideologije buržoaskog društva, zbog čega su to antisocijalističke pozicije, bez obzira što se njihovi zastupnici često žele drugačije predstaviti. Liberalizam, anarholiberalizam, đilasovština i slične koncepcije, u našim uslovima se pokazuju, u stvari, kao sastavni dio akcije antisamoupravne desnice. Sa takvih antisamoupravnih pozicija polazi i ultraljevičarska koncepcija, premda su joj parole drugačije.

Anarholiberalistička ideološko-politička koncepcija obično se deklarise formulacijama koje izražavaju privid radikalne ultralijeve kritike postojećih društvenih sistema, među njima i samoupravljanja.¹⁵ Međutim, bližom analizom idejnih postulata i programskih političkih ciljeva nosilaca ove koncepcije, nije teško utvrditi njihovo suštinski antisocijalističko, pogotovo antisamoupravno opredjeljenje. Tome u prilog govore, na primjer, anarholiberalističke teze koje negiraju dalju revolucionarnu ulogu radničke klase i njene avangarde, proglašavajući inteligenciju, intelektualnu elitu, posebno humanističku, za novu, vodeću revolucionarnu snagu. Ultraljevičarska ideologija pokušava da se u naš sistem ubaci sa tzv. teorijom spontaniteta, protiv bilo kojeg klasnog političkog autoriteta, za punu »dezideologizaciju« pokreta i sl.

I liberalističke teze, s kojima se prije nekoliko godina morao odlučno obračunavati SKJ, poricale su potrebu čvrstog organizovanja proleterske avangarde na principima demokratskog centralizma,

¹⁴ Vidjeti o tome opširnije u članku potpukovnika dr. I. Paića »Liberalizam i marksizam«, Zbornik radova VVPS JNA, br. 9/76, str. 111—128.

¹⁵ O ultralijevoj kritici našeg političkog sistema opširnije vidjeti E. Kardelja »Pravci razvoja političkog sistema socijalističkog samoupravljanja«, izd. »Komunist«, Beograd 1977, str. 67—81.

ističući u isto vrijeme prednosti pluralističkog političkog organizovanja, »klasične« parlamentarne predstavničke demokratije i dr., optužujući SKJ da je kočnica demokratskih procesa.¹⁶

Takve i slične teze i teorije potpuno su tuđe ideologiji SKJ. Njihovo prihvatanje značilo bi razaranje unutrašnje stabilnosti i organizovanosti našeg društva i naših oružanih snaga, praktičku demobilizaciju progresivnih snaga koje se bore za razvoj socijalističkog samoupravljanja. Parole o apstraktnoj neklasnoj demokratiji i »slobodi za sve« i dovođenje do apsurdna »bespoštedne kritike svega postojećeg«, vodile bi negaciji naših dostignuća u socijalističkom preobražaju društva, kao i negaciji ciljeva za koje se još treba izboriti.

Ove »teorije« su nalazile svoje pristalice u manjim djelovima nekih intelektualnih sredina, među kulturnim radnicima i kod jednog dijela studenata, dok — uprkos veoma upornim nastojanjima njihovih nosilaca, uz obilno korišćenje demagoških parola i postupaka — nijesu mogle uhvatiti korijena među radnicima i građanima.

Istovremeno, ta liberalistička opredjeljenja objektivno su podsticala na akcije dogmatsko-birokratske i klasno-neprijateljske snage bilo da se s njima udružuju u napadima na samoupravljanje i SKJ, bilo da se postojanje liberalističkih aktivnosti uzima kao povod u zahtjevima za »čvrstom rukom« i »zavođenjem reda« i sl.

Na tim reakcionarnim i antisamoupravnim teorijama pothranjivao se i nacionalizam sa svim negativnim posledicama u našem razvoju. Zbog toga je SKJ izuzetnu pažnju u čitavom svom revolucionarnom radu posvetio borbi protiv svih oblika nacionalizma.

»Jedna od ključnih komponenti naše revolucije je stalni napor da se ostvaruje ravnopravnost, bratstvo i jedinstvo među svim našim narodima i narodnostima, svestrana demokratska saradnja među republikama i pokrajinama. Borba za jedinstvo oslobađanja radničke klase i stvaranja ekonomskih političko-institucionalnih, kulturnih i drugih uslova i činilaca ravnopravnosti, zajedništva i svestranih veza među našim narodima i narodnostima suštinska je odlika celokupnog socijalističkog razvitka našeg društva. Temelji ravnopravnosti, bratstva i jedinstva položeni su u toku naše narodnooslobodilačke borbe i socijalističke revolucije, u kojoj su učestvovali svi naši narodi i narodnosti. I tada i kasnije neprekidno se potvrđivao vitalni istorijski značaj ravnopravnosti za nastajanje novog društva, zajedničku egzistenciju, opstanak i razvoj svakog našeg naroda i narodnosti. U svim etapama razvoja socijalističkog društva i međunarodnih odnosa pronalazena su konkretno-istorijska rešenja koja

¹⁶ O ovoj tendenciji vidjeti: isto, str. 59—66.

su odgovarala suštinskim interesima i ciljevima svih naših naroda i narodnosti. Partija je pri tome prolazila, a i danas polazi, od stava da je to stalno otvoren i aktuelan proces. On se nije ostvarivao bez elemenata kriza u tim odnosima i otpora antisocijalističkih snaga raznih oblika. Međutim, Partija se uvek potvrđivala kao snaga sposobna da ukaže na stvarne puteve prevladavanja tih elemenata i da se uspešno bori protiv reakcionarnih nacionalističkih tendencija svih varijanti¹⁷.

Uz naznačene nosioce antisamoupravnih i antisocijalističkih tendencija u zemlji valja još spomenuti političku emigraciju i stranu agenturu.

Politička emigracija, kako ona prozapadna tako i informbirovska, povremeno pokazuje znake povećane aktivnosti. To se može objasniti, pored trajne opredijeljenosti i jednih i drugih protiv Jugoslavije — očekivanjima emigrantskih krugova i spoljnih snaga u čijoj su službi da bi im razvoj međunarodnih događaja i naš unutrašnji razvoj mogli uskoro stvoriti povoljnije šanse za promjenu stanja u našoj zemlji. Kao rezultanta takve sprege interesa, osloncem prvenstveno na ekstremnu političku emigraciju, nastaju političko-subverzivne, obavještajne, terorističke, propagandno-psihološke i druge aktivnosti.

Na organizacionom planu preduzimaju se pokušaji da se razne emigrantske grupe objedine i povežu formiranjem zajedničkih »reprezentativnih«¹⁷ tijela i zajedničkim programima, u čemu im pomažu reakcionarni inostrani krugovi. U pogledu političke platforme emigrantskih organizacija, karakteristični su pokušaji da se, bar djelimično, prilagode izmijenjenim međunarodnim i našim unutrašnjim prilikama, formulisanjem programâ i političkih parola oko kojih se mogu okupiti što šire opozicione snage.

Sredstvima iz raznih inostranih fondova, emigrantske organizacije izdaju listove, časopise i druge publikacije i propagandne materijale, nastojeći da ih rasture raznim kanalima i u našoj zemlji.

Politička emigracija, bez obzira na njeno idejno-političko opredjeljenje, ni u jednom slučaju ne predstavlja neku samostalnu snagu, već postoji i djeluje kao sredstvo u rukama reakcionarnih inostranih krugova.

Strane agenture su klasični oslonci neprijateljskog djelovanja, na koje naročito računaju velike sile u odnosu na male zemlje i narode. Karakteristično je da se nekadašnji oblik prostog kupovanja špijuna sve više dopunjava praksom tzv. razvijanja saradnje na bazi

¹⁷ Tri decenije... strana 6.

uzajamne koristi, naročito u oblasti naučne i privredne i političke špijunaže. Pored špijunaže kao klasičnog oblika neprijateljskog djelovanja, u današnjem svijetu, koji karakterišu veoma razgranata međunarodna razmjena materijalnih i duhovnih dobara i masovna cirkulacija ljudi i ideja, sve se više praktikuje stvaranje i drugih oslonaca inostranog djelovanja i uticaja.

Objekti napada i metode djelovanja antisamoupravnih snaga

Antisocijalističke i antisamoupravne aktivnosti izrazito su usmjerene protiv onih vrijednosti našeg društva koje čine bitne elemente njegovog kvaliteta i čvrstine. SFRJ je »izložena raznim pritiscima imperijalističkih, hegemonističkih i reakcionarnih snaga kojima smeta naša nezavisna, socijalistička, samoupravna i nesvrstana zemlja sa velikim međunarodnim ugledom i koje u sprezi sa unutrašnjim neprijateljem nastoje da onemoguće ili otežaju njen razvitak i nesvrstanu spoljnu politiku.«¹⁸

Svoju nezavisnost i pravo na samostalni razvoj, na utvrđivanje pravaca i konkretnih sadržaja svoje unutrašnje i spoljne politike, Jugoslavija je izborila još u narodnooslobodilačkom ratu i revoluciji i učvrstila u odlučnim otporima svim imperijalističkim i hegemonističkim akcijama, bez obzira sa koje su strane dolazile. U kontinuitetu takvih tradicija, Savez komunista i ostale organizovane socijalističke snage neprekidno posvećuju izvanrednu pažnju »jačanju svijesti o odbrani i zaštiti tekovina socijalističkog samoupravljanja, razvijanju jugoslovenskog socijalističkog patriotizma i jačanju uvjerenja da su opštenarodna odbrana i društvena samozaštita najefikasniji način očuvanja integriteta, nezavisnosti i nesmetanog samoupravnog razvoja naše socijalističke zajednice.«¹⁹

Socijalistički samoupravni sistem, svakako, zauzima istaknuto mjesto na listi ciljeva protiv kojih su usmjerene antisocijalističke akcije svih mogućih neprijateljskih tendencija. Naročito se insistira na tezi da se naš sistem u praksi pokazao neefikasnim, pri čemu se preuveličavaju problemi i teškoće u pojedinim područjima našeg privrednog i društvenog života. Na teorijskom planu, jedni pokušavaju da dokažu da samoupravljanje u Jugoslaviji nije zasnovano na marksističkoj ideologiji, dok ga drugi predstavljaju kao utopiju i neuspjeli

¹⁸ Iz petog dijela Osnovnih teza za pripremu slavova i dokumenata XI kongresa SKJ, pod naslovom: »Uloga i glavni pravci akcije Saveza komunista u opštenarodnoj odbrani i društvenoj samozaštiti«, dodatak uz »Komunist« od 13. II 1978. (izdanje za Srbiju), str. 87.

¹⁹ Isto, str. 88.

eksperimenat. Nije rijetko ni nastojanje da se samoupravljanje kompromituje »dokazima« da rađa i birokratiju i tehnokratiju.²⁰

Bogat je arsenal takvih i sličnih napada na samoupravljanje u Jugoslaviji, a redovno ih prate neprijateljska nastojanja da se podstiču konfliktne situacije i nezadovoljstvo, da se stvara opozicija prema privrednim i društvenim mjerama i da se težnje građana okreću bilo ka izgradnji društva »slobodne inicijative« i privatne svojine, bilo ka »jačanju socijalističke države« koja »čvrstom rukom zavodi red« u svim oblastima života društva i obezbeđuje »socijalnu pravdu«.

Bratstvo i jedinstvo, kao izraz politike SKJ u ostvarivanju pune ravnopravnosti naroda i narodnosti i bitan elemenat unutrašnje snage naše zemlje, veoma je česta meta djelovanja antisocijalističkih i antisamoupravnih snaga. U njihovom djelovanju, bilo da se začinjalo u zemlji ili je inspirisano iz inostranstva, nailazilo se i na teze da je Jugoslavija »neprirodna tvorevina«, jer su neki njeni narodi »tradicionalno« (i vjerski) vezani za Zapad, a drugi za Istok, što podsjeća i na pokušaje podsticanja na novo sporazumijevanje o podjeli na interesne sfere.

U periodu eskalacije nacionalizma, do čega je bilo došlo uporedo sa razmahom liberalističkih tendencija u SKJ i našem društvu, sve do odlučnog zaokreta izvršenog intervencijom druga Tita i odlukama 21. sjednice Predsjedništva SKJ, razne vrste nacionalista i šovinista tražile su »dokaze« o ugroženosti »svoje« nacije i njenom »teškom položaju« u okviru jugoslovenske privrede i društva, kalkulišući još i sa problemima jezika i pisma, tempom privrednog razvoja, »odlivanjem« nacionalnih bogatstava i sl.

Narodnosti koje žive u Jugoslaviji takođe su, u različitim oblicima, meta aktivnosti antisocijalističkih i antisamoupravnih snaga u sadejstvu sa neprijateljskim elementima unutar ovih narodnosti i određenih krugova u inostranstvu. Čine se pokušaji da se izazove vještački razdor između pojedinih naših naroda i narodnosti. Stvarnu poziciju i međusobni odnos naših naroda i narodnosti, najbolje je izrazio drug Tito riječima: »Ako je riječ o nacionalnim pravima, onda ja tvrdim da niko u svijetu nije to tako dobro riješio kao što smo mi to učinili.«²¹

Realno je računati da će antisocijalističke i antisamoupravne snage uvijek tražiti neki način da napadaju bratstvo i jedinstvo kao

²⁰ O ovakvom nastojanju govorio je S. Dolanc u uvodnom izlaganju na V sjednici CK SKJ (*»Komunist«*, 13. II 1978, str. 8).

²¹ Tito: Govori i članci (1971—1976), izd. Polit. uprave SSNO, 1977, str. 27—28.

jedan od bitnih činilaca snage i napretka jugoslovenskog društva, te i zbog toga borba SKJ protiv svih oblika nacionalizma mora biti trajna.

Naša koncepcija i sistem opštenarodne odbrane i društvena samozaštita, su objekti neprijateljskih napada, jer su i to dimenzije u kojima se iskazuje razvijenost našeg samoupravnog socijalističkog društva, a istovremeno su i vrlo efikasni oblici organizovanja društva za sprečavanje i onemogućavanje agresivnih poduhvata i neprijateljskog rovarjenja. Ovi značajni elementi i oblici našeg društvenog organizovanja još su izloženiji djelovanju neprijateljskih snaga ukoliko puštaju dublje korijenje u svijesti i akcijama organizovanih socijalističkih snaga i najširih slojeva radnih ljudi i građana.²²

Zato valja računati s tim da će ove krupne tekovine u razvoju našeg društva i nadalje predstavljati vrijednosti protiv kojih će biti usmjereno djelovanje antisocijalističkih i antisamoupravnih snaga svim mogućim sredstvima — od idejno-političkih i propagandno-psiholoških do obavještajno-agenturnih i subverzivno-diverzantskih.

U idejnom pogledu, neki, na primjer, našu opštenarodnu odbranu predstavljaju kao koncepciju koja »razvodnjava« odbranbenu moć zemlje, jer u sistem odbrane uvodi teritorijalnu komponentu i djelovanje društvenih činilaca kao što su: radne organizacije, društveno-političke zajednice, društveno-političke organizacije i dr. Nije teško uočiti da su u srži takvih shvatanja birokratsko-etatiističko opredjeljenje i nevjerica u riješenost radnih ljudi da svim snagama brane svoju zemlju, a ne rijetko i nastojanje da se oslabi njena odbrambena moć.

Međutim, postojale su i (sada nešto rijeđe) teze koje se prividno deklariraju za koncepciju opštenarodne odbrane, ali je faktički negiraju isticanjem nekih radikalističkih zahtjeva: da se i u oblasti odbrane, poput ostalih područja društvenog života, ograniče i decentralizuju nadležnosti države i posebno saveznih organa; da se smanji opterećenje privrede za izdržavanje oružanih snag, posebno JNA; pokušavaju se JNA i teritorijalna odbrana suprotstaviti jedna drugoj, itd. Takva shvatanja pokušavaju da iznađu opravdanja i u nekoj, u suštini primitivnoj viziji eventualnog rata, a ponekad i u pogrešnoj interpretaciji nekih naših iskustava iz narodnooslobodilačkog rata. Poznato je da odbranu vodi cio narod, a da su oružane snage samo dio tog naroda.

²² O razvoju na području opštenarodne odbrane i društvene samozaštite, vidi: »Osnovne teze za pripremu stavova i dokumenata XI Kongresa SKJ (citirano izdanje), str. 87—94.

Nailazilo se i na tvrdnje da je prihvatanje koncepcije opštenarodne odbrane izraz faktičke spoznaje da smo kao mala zemlja ne-moćni da organizujemo »modernu« odbranu kakvu bi zahtijevao savremeni rat što je, navodno, posljedica »tvrdoglavog insistiranja« na politici nevezivanja za bilo koji blok, ili želje da u svemu budemo »orginalni«, pa makar — kako nam se imputira — i po cijenu slabljenja odbrambene moći zemlje.

Pri tome se prećutkuje prava suština organizacije našeg društva za odbranu na osnovama koncepcije ONO, o čemu je i u Akcionom programu Konferencije organizacije SKJ u JNA rečeno: »Sistem opštenarodne odbrane i obeležja savremenog rata nalažu neminovnost da se celo društvo osposobi za oružanu borbu i sve druge oblike otpora.«²³

Vodeća uloga SKJ u procesima razvitka našeg društva na samoupravnim osnovama već je godinama pod naletima manjih ili većih neprijateljevih ofanziva i s desna i s lijeva. No, kad se radi o napadima na SKJ bilo sa koje strane, uvijek je po srijedi negiranje njegove revolucionarne klasne suštine i društvene uloge, a prije svega napor da se eventualnom revizijom karaktera i uloge SKJ naše društvo usmjeri na neke druge tokove.

Oni koji optužuju SKJ da je »ispustio iz svojih ruku« usmjerenje našeg društva, izlažu se, u stvari, za takvu ulogu Saveza komunista koja odgovara birokratsko-etatističkom modelu organizacije socijalističkog društva i uloge Partije, što je podudarno s informbirovskim, neostaljinističkim i sličnim ideologijama.

S druge strane, oni koji izlaze sa tezom da SKJ kod nas »drži monopolističke pozicije« — ne samo u političkoj i ekonomskoj sferi već, naročito, u oblasti ideologije, kulture i ostalih područja duhovnog stvaralaštva, te da SKJ na taj način koči dalje procese »demokratizacije« društva na »samoupravnim« osnovama — polaze, u stvari, sa liberalističkih, anarhističkih i ultraljevičarskih pozicija, boreći se za takvo društvo u kojem bi mogli da uspostavljaju svoje monopole.

To nas, razumije se, ne smije sputavati da se kritički osvrćemo na sve ono što može imati negativne posljedice u našem revolucionarnom razvoju. Oslonac za to nalazimo i u riječima druga Tita: »Namjere svih tih neprijatelja i protivnika našeg sistema — i u zemlji i u inostranstvu — moramo razobličiti. Istovremeno, upornim radom moramo otklanjati vlastite slabosti i onemogućavati da se to zloupotrebljava.«²⁴

²³ »Narodna armija«, 14. IV 1977, str. 9 (specijalni prilog).

²⁴ Tito: Govori i članci (1971—1976), izd. Polit. uprava SSNO, 1977, str. 168.

Privredna stabilnost je, naročito u novije vrijeme, postala na neki način posebno naglašena oblast djelovanja antisocijalističkih i antisamoupravnih snaga, i to i na strategijskom nivou (u međunarodnim razmjerama) i na taktičkom nivou (u vršenju negativnog uticaja na stanje u pojedinim društveno-privrednim sredinama). Očigledno je da su činjeni i da se čine raznovrsni pokušaji da se oteža, omete i uspori naš ukupan privredno-ekonomski razvoj. U pojedinim oblastima privrednog života (na primjer, u ekonomskoj razmjeni s inostranstvom) bilo je slučajeva značajnog prodora antisocijalističkih i antisamoupravnih snaga i nanošenja krupnih šteta našoj zajednici. Međutim, i neke subjektivne slabosti kao što je, na primjer, neodgovoran odnos prema društvenoj imovini, objektivno — bez obzira šta o tome misle nosioci takvih pojava — pogoduju djelovanju antisocijalističkih i antisamoupravnih snaga.

Spoljna politika i nesvrstavanje kao trajno opredjeljenje naše zemlje u međunarodnim odnosima smeta nekim inostranim krugovima, jer isključuje bilo kakav oblik vezivanja za blokove i uticaj tih blokova na naš unutrašnji razvoj. S tim napadima na nesvrstavanje kalkulišu i privrženici određenih ideologija unutar zemlje. Nesvrstana politika, u kojoj je Jugoslavija jedan od inicijatora, a i danas je jedan od najaktivnijih i najuglednijih njenih nosilaca, smeta im i kao pokret koji vrlo snažno utiče na mijenjanje ranije uspostavljenih neravnopravnih međunarodnih političkih i ekonomskih odnosa, što u znatnoj mjeri podstiče progresivna kretanja u svijetu i unutar pojedinih zemalja.

»Temelji antiblokovske opredeljenosti i nesvrstavanja Jugoslavije građani su na izbornim pozicijama nezavisnosti u toku revolucije i u posleratnom razvoju. Savez komunista Jugoslavije se dosledno borio da spoljna politika i svaka njena konkretna akcija bude u saglasnosti sa strategijom našeg unutrašnjeg društvenog razvitka, da njena izgradnja i realizacija postane deo celoga naroda, radničke klase i svih komunista. Povezanost sa interesima naroda i klase da se očuva nezavisnost, teritorijalni integritet, ravnopravnost svakog naroda i narodnosti i razvoj socijalističkog samoupravljanja doprinosili su realnoj snazi naše spoljne politike u svetskim odnosima i obezbeđivali njene uspehe i u kriznim situacijama. Ona se zasnivala na trajnim interesima i odlučnoj spremnosti naroda i naše radničke klase da se odupru svim pritiscima na našu nacionalnu nezavisnost i samostalan društveni razvitak. Podrška klase i naroda politici Saveza komunista Jugoslavije i Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije potvrđena je i u konkretnim otporima politici sile i agre-

si je, bilo sa koje strane da je primenjivana prema drugim narodima u bilo kom kraju sveta.«²⁵

Navedene su samo najbitnije vrijednosti našeg društva protiv kojih su usmjerene antisocijalističke i antisamoupravne aktivnosti. U praksi, međutim, nema nijednog područja društvenog razvoja koje bi bilo izvan takvih aktivnosti.

Neke bitne pretpostavke uspješne idejne borbe komunista protiv antisocijalističkih i antisamoupravnih snaga i ideologija

Ukoliko se djelovanje antisocijalističkih snaga razvija u oblicima i na način koji su inkriminirani našim krivičnim zakonima i drugim pravnim propisima, organi gonjenja i pravosuđa, razumljivo, primjenjuju prema njima odgovarajuće mjere. Mjera čovjekove slobode je sloboda svih drugih ljudi i društva kao cjeline; otuda »... slobode i prava čoveka i građanina u našem sistemu ograničeni su samo jednakim slobodama i pravima drugih ljudi i: Ustavom utvrđenim interesima odbrane opstanka socijalističke društvene zajednice... Mi ne prikrivamo činjenicu da naš demokratski politički sistem treba da održava i brani sistem klasne vladavine radnika i svih radnih ljudi i da obezbeđuje njegov razvoj u pravcu besklasnog društva«.²⁶ Široka demokratska prava, dakle, pripadaju *svim* našim građanima, a oni ih mogu koristiti samo u skladu sa socijalističkim i samoupravnim karakterom našeg društvenog sistema, što ogromna većina i čini. Međutim, takav naš stav nužno zahtijeva i određene zakonske zaštitne mjere protiv vanustavne akcije antisocijalističkih snaga, jer kontrarevolucionarne snage ne mogu imati slobodu političke akcije.²⁷

U pomenutoj studiji drug E. Kardelj je istakao da »... u našoj društvenoj praksi često nastaju dvojaka kolebanja: ili se moć tih društvenih snaga i njihov uticaj precenjuje ili se, pak, potcenjuje. U prvom slučaju se represivne mere primenjuju sasvim nesrazmerno stvarnoj opasnosti koja za društvo dolazi od tih snaga, pa te mere više ne znače samo ograničavanje političke akcije neprijatelja socijalizma i socijalističkog samoupravljanja, nego i ograničavanje slobode građanina uopšte... S druge strane, potcenjivanje moći soci-

²⁵ Tri decenije... str. 37.

²⁶ Iz studije E. Kardelja: Pravci razvoja političkog sistema socijalističkog samoupravljanja, odjeljak: O takozvanom ograničavanju sloboda i prava u našoj samoupravnoj demokratskoj praksi, »Komunist«, Beograd 1977, str. 136 i 137.

²⁷ Isto, str. 138 i 140.

jalističkom i samoupravnom sistemu neprijateljskih snaga i nesagle-davanje metoda njihovog organizovanog delovanja mora da dovede do porasta osećaja nestabilnosti društva, do kolebanja u širim na-rodnim masama i do ozbiljnih političkih kriza društva. Mi smo takvu situaciju imali na početku sedamdesetih godina...»²⁸ Jedno pretje-rivanje, dakle, vodi »u pravcu administrativnog ograničavanja de-mokratskih prava naših ljudi«, a drugo u pravcu »liberalističkih iluzija koje ne vode računa o stvarnom odnosu moći društvenih sna-ga«.²⁹ Otuda »zakonske mere treba, po pravilu, preduzimati onda kada se radi o pokušaju *organizovane* antiustavne akcije«.³⁰

Napor komunista mora, prije svega, biti usmjeren na *ofanzivne* političke akcije, tj. na tumačenje i najšire usvajanje idejnih i poli-tičkih stavova SKJ, na razvijanje uslova za svestrano društveno stvaralaštvo socijalističkih snaga, na jačanje i dalje razvijanje svih osnovnih vrijednosti našeg samoupravnog socijalističkog društva. Od takvog zadatka treba da se polazi i u idejno-političkom osposoblja-vanju komunista.³¹ Upravo takvim, pozitivno usmjerenim ofanziv-nim idejno-političkim naporima, najviše će se sužavati prostor za djelovanje antisocijalističkih snaga i uvećavati efekti idejno-politi-čke borbe komunista. U vezi s tim, drug Kardelj ističe: »... borba protiv tih snaga treba da bude pre svega politička borba. Mi se mo-ramo odlučno suprotstavljati potcenjivanju uloge političke akcije u toj borbi, odnosno, precenjivanju uloge administrativnih mera... Borbu protiv neprijatelja socijalizma i socijalističkog samoupravlja-nja idejne i političke snage socijalističkog društva treba da vode pre svega sredstvima demaskiranja i potiskivanja tih snaga. Sred-stva državne prinude, odnosno represivne mere, treba primenjivati samo onda kad je to zaista neophodno sa gledišta odbrane socijalis-tičkog i samoupravnog društvenog poretka. Pri tome mi u svojoj političkoj akciji moramo nastojati da razlikujemo i diferenciramo neprijateljske snage, s jedne strane, i kolebljivce koji se ne snalaze u realnim protivrečnostima društva, sa druge strane, a ne da ih zbi-jamo u jedan front«.³²

U današnjim uslovima, idejno-političke aktivnosti komunista moraju biti najkonkretnije usmjerene na ostvarivanje načela i normi iz Ustava i Zakona o udruženom radu, stavova i odluka XI kongresa SKJ, a takođe i na ostvarivanje poruka i zahtjeva druga Tita. Ori-

²⁸ Isto, str. 139.

²⁹ Isto, str. 140.

³⁰ Isto, str. 141 (podvukao D.N.).

³¹ O sadržini Savjetovanja o idejno-političkom osposobljavanju u SKJ, održanom u IK PCK SKJ, vidjeti u »Komunistu« od 16. I 1978, str. 12 i 13.

³² Isto, str. 141.

jentiri za konkretnu idejno-političku aktivnost komunista nalaze se i u zaključcima sa sjednica Centralnog komiteta SKJ, Predsjedništva CK SKJ i ostalih foruma, a za komuniste u JNA i u Akcionom programu Konferencije i zaključcima Komiteta Konferencije organizacije SKJ u JNA i ostalih foruma i organizacija SKJ u JNA.

Uspjesi u daljem razvijanju neposredne socijalističke demokratije i samoupravljanja, u skladu sa Ustavom i Zakonom o udruženom radu i sa akcionim programima organizacija i rukovodstava Saveza komunista na svim nivoima, predstavljaju istovremeno najteže poraze antisocijalističkih i antisamoupravnih snaga. To su, u stvari, dvije neodvojive strane istoga procesa. Pri tome su, kao što smo se i sopstvenim iskustvom više puta uvjerali, pobjede socijalističkih samoupravnih snaga, koje su ostvarene u otvorenoj idejnoj i političkoj borbi, znatno efikasnije i trajnije od rezultata koji se mogu postizati isključivo administrativnim mjerama. Međutim, svakako, ima i situacija kad administrativne mjere postaju neizbježne i primjenjuju se kao neophodan oblik revolucionarnog djelovanja. Konačno, neposredna socijalistička demokratija i samoupravljanje i ne razvijaju se u našoj zemlji radi toga da bi se njima koristile antisocijalističke i antisamoupravne snage, već da bi se na taj način izvršile korjenite promjene u društvenim odnosima u korist radničke klase, radnih ljudi i građana naše zemlje.

Za dalji napredak samoupravljanja i njegovu efikasnu zaštitu od štetnog djelovanja antisocijalističkih snaga, dakle, od posebnog je značaja dalje razvijanje socijalističkih samoupravnih odnosa, jer kroz to se vodi i odlučna borba protiv svih onih koji koče razvoj tih odnosa, bez obzira da li se radi o klasnim neprijateljima iz buržoaskih redova, ili o uzurpatorima birokratsko-etatističkog tipa, infrombirovskim, liberalističkim, ultraljevičarskim, nacionalističkim ili bilo kojim drugim antisocijalističkim i antisamoupravnim snagama i tendencijama. Jer, kako drug Tito kaže: »Konceptije su im obično različite, ali ujedinjuje ih vlastita nemoć i borba protiv Saveza komunista«.³³ Riječ je kako o razvijanju samoupravnih odnosa koji se konstituišu u procesu rada i odlučivanja o radu i o raspodjeli rezultata rada, tako — paralelno s tim — i o borbi protiv nezdravih međuljudskih odnosa, besprincipijelne kritike i kritizerstva, karijerizma, grupašenja, učmalosti, kolebanja i svega što kao apolitično i amoralno razara jedinstvo i pogoduje neprijateljevoj razbijačkoj djelatnosti.

Sa navedenog stanovišta neizmjeran je značaj daljeg razvijanja naše zemlje kao zajednice ravnopravnih naroda i narodnosti, u skla-

³³ Tito: Govori i članci (1971—1976), izd. Polit. uprave SSNO, 1977, str. 168.

du sa našim Ustavom i linijom XI kongresa SKJ. U svim izrazima narušavanja i nepoštovanja nacionalne ravnopravnosti, kao i u bilo kakvim manifestacijama hegemonizma i unitarizma, šovinizma i separatizma i svih drugih vidova nacionalne netrpeljivosti, komunisti moraju, pored ostalog, vidjeti snažne izvore na kojima se napajaju antisocijalističke i antisamoupravne tendencije i snage. Odgovornost komunista za stanje međunacionalnih odnosa utoliko je veća kada se ima u vidu koliko se sa tim faktorom računa u planovima inostranih činilaca za slabljenje, potčinjavanje i razbijanje socijalističke Jugoslavije.

Uz dalje odlučno nastavljanje politike nesvrstavanja i aktivne miroljubive koegzistencije moramo se, istovremeno, odlučno suprotstavljati akcijama koje se vode iz inostranstva protiv naše zemlje. Nijesmo za to da olako pogoršavamo odnose i dolazimo u sukobe, ali ne možemo kao osnovu međusobnih odnosa prihvatiti platforme koje sadrže bilo kakvo ograničavanje našeg suvereniteta, razne pretenzije na našu teritoriju, nepoštovanje naših naroda u susjednim državama, niti možemo ćutke prelaziti preko smišljenih aktivnosti protiv društvenog sistema i drugih bitnih vrijednosti našeg društva.

U odnosu na inostranstvo, nećemo se zatvarati zbog uticaja koji se otuda na nas vrši i akcija koje reakcionarni krugovi tamo protiv nas organizuju i obavljaju. To zatvaranje ne bi bilo ni moguće bez štete i za naš sopstveni razvitak, a zatvaranje je i znak priznavanja nemoći i povlačenja u konzervativizam. Međutim, moramo jasno identifikovati snage, oblike, metode, kanale i sredstva svih vidova neprijateljevog djelovanja prema nama iz raznih inostranih centara, a djelatnost inostranih ustanova, koje su u našoj zemlji locirane, mora biti usklađena sa našim zakonima i drugim propisima.

U razvijanju političke budnosti svih građana naše zemlje prema neprijateljskom antisocijalističkom i antisamoupravnom djelovanju, najveće efekte daje *otvorena idejna i politička borba* protiv svih takvih tendencija i akcija, kako onih koje dolaze iz inostranstva, tako i onih čiji su nosioci unutrašnje antisocijalističke i antisamoupravne snage. Naš sistem društvene samozaštite, zasnovan na odredbama Ustava i na stavovima XI kongresa SKJ, izražava samoupravni karakter našeg društva i oslanja se na aktivnu poziciju radnih ljudi i građana u sistemu. Na tim osnovama se razvijaju i bezbjednost i samozaštita u JNA.³⁴ Široko razvijen sistem društvene samozaštite,

³⁴ O tome vidjeti članak pukovnika S. Bunčića: Uloga i zadaci organizacije Saveza komunista u ostvarivanju samozaštite u JNA, »Vojno delo« 3/77, str. 67—82.

kao integralni dio sistema samoupravljanja, podrazumijeva najširu društveno-političku aktivnost radnih ljudi i građana u onemogućavanju svih oblika antisocijalističkog i antisamoupravnog djelovanja. U određenom smislu, sistem društvene samozaštite tijesno je povezan sa sistemom opštenarodne odbrane zemlje.³⁵

Realizovanjem opštenarodne odbrane, takođe, objektivno se umnogostručavaju i naše mogućnosti suprotstavljanja svim negativnim spoljnim i unutrašnjim pritiscima koji ometaju naš razvoj u pravcu sve punijeg samoupravljanja i politike nesvrstavanja, a isto tako jača i efikasnost otpora uspostavljanju bilo čijeg i bilo kakvog stranog patronata nad našom zemljom. U tom smislu, paralelno realizovanje koncepcije opštenarodne odbrane i sistema društvene samozaštite predstavlja prirodan spoj interesa naše zemlje sa punom zaštitom i od spoljnog i od unutrašnjeg neprijateljskog djelovanja.

Društvena samozaštita u Jugoslaviji se razvija kao jedna od osnovnih funkcija društveno-političkog sistema, kao njegov konstitutivni elemenat i aktivni činilac razvoja socijalističkih samoupravnih odnosa. Radni ljudi i građani ostvaruju zadatke društvene samozaštite kao sastavni dio ustavnih i samoupravnih prava i odgovornosti. Angažujući se u zaštiti društveno-političkog sistema i njegovih vrijednosti, oni obezbjeđuju miran i stabilan razvoj naše socijalističke samoupravne zajednice.

Ukazujući na ulogu subjektivnih snaga, prije svega, Saveza komunista, u rezoluciji XI kongresa »Uloga i zadaci SKJ u borbi za razvoj socijalističkog samoupravljanja i materijalni i društveni napredak zemlje« se, između ostalog, kaže: »Savez komunista će se zalagati da se društvena samozaštita i dalje izgrađuje kao jedinstvo aktivnosti na poslovima bezbednosti i zaštite samoupravnih subjekata i radnih ljudi u udruženom radu i mesnim zajednicama i delatnosti koje u toj oblasti vrše državni i upravni organi stručne službe. U tom smislu, treba odlučno prevazilaziti shvatanja i praksu koje samozaštitu svode na poseban sektor rada, odnosno područje delovanja isključivo profesionalnih organa i službi«. ³⁶

Na tim idejno-političkim osnovama razvija se aktivnost na planu društvene samozaštite i u oružanim snagama i JNA posebno, čime se podiže njihova borbena gotovost i sposobnost cijelog društva u odbrani i zaštiti naše samoupravne socijalističke zajednice.

³⁵ Vidjeti: Uloga i glavni pravci akcije Saveza komunista u opštenarodnoj odbrani i društvenoj samozaštiti (peti dio Osnovnih teza za pripremu stavova i dokumenata XI kongresa SKJ), prilog uz »Komunist« od 13. II 1978, str. 87—94.

³⁶ Narodna armija od 29. VI 1978, strana 9.